

ГУМАРЫСТЫЧНАЯ ПАЭЗИЯ УЛАДЗІМІРА ПАПКОВІЧА

*І.В. Саматой
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Беларуская гумарыстычна-сатырычная творчасць (сукупнасць твораў розных родаў і відаў жартоўнага напрамку) мае сваю багатую і павучальную гісторыю, якая пачалася з фальклору – жартоўных прыказак, прымавак, загадак, песень, прыпевак, жартаў і інш. Гумар, як і сатыра, абумовіў своеасабліваць многіх твораў старажытнай беларускай літаратуры. Моцна выражаныя гумарыстычныя тэндэнцыі назіраюцца ў паэмах “Энеіда навыварат”, “Тарас на Парнасе”, творах В.Дуніна-Марцінкевіча, Я.Купалы, Я.Коласа, А.Паўловіча, К.Крапівы. Сярод шэрагу гумарыстаў XX стагоддзя несумненна вылучаюцца У.Корбан, Э.Валасевіч, Н.Гілевіч, Р.Барадулін, П.Макаль, У.Правасуд, В.Лукша, М.Маляўка, М.Скобла і інш. Гумар – адна з вызначальных рысаў натуры, таленту віцебскага паэта Уладзіміра Папковіча.

Мэтай нашага артыкула з’яўляецца вызначэнне спецыфікі гумарыстычных вершаў У.Папковіча.

Матэрыял і метады. Прадмет дадзенага даследавання – гумарыстычныя вершы са зборніка У.Папковіча “Вы будзеце смяцца...” Метады даследавання: культурна-гістарычны, параўнальна-сапастаўляльны, герменеўтычны.

Вынікі і іх абмеркаванне. Сярод творчых індывідуальнасцей пасляваеннага пакалення, якое прыйшло ў літаратуру ў 60-х гадах мінулага стагоддзя, сваёй адметнасцю і непаўторнасцю вылучаецца постаць віцебскага паэта, перакладчыка У.Папковіча. Нарадзіўся творца 25 сакавіка 1935 года ў вёсцы Дварэц на Вілейшчыне. Перажыў ваеннае ліхалецце, арышт бацькі па лжываму даносу, цяжкія гады сіроцтва. Вучыўся у Ільянскай сярэдняй школе Вілейскага раёна, а ў 1953 годзе стаў студэнтам факультэта нямецкай мовы Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў. Пасля заканчэння інстытута працаваў выкладчыкам нямецкай мовы і перакладчыкам тэхнічнай літаратуры ў розных навучальных і дзяржаўных установах Мінска. З 1966 года жыве і працуе ў Віцебску. З 1982 года – старшы выкладчык, пазней загадчык кафедры нямецкай мовы ВДУ імя П.М. Машэрава. У дадзены час знаходзіцца на заслужаным адпачынку. Друкавацца пачаў з 1962 года на старонках рэспубліканскіх часопісаў “Нёман”, “Малодосць”, “Польмя”, альманахах “Далягледы”, “Братэрства” і інш. Аўтар паэтычных зборнікаў “На досвітку”(1978), “Зерне”(1982), “Самы кароткі цень”(1988), “На тым стаю”(2004), “Рэшта”(2010), “Пасля свята”(2013), “Як ёсць”(2015). Перакладаў з нямецкай мовы на беларускую творы Ё.Бэхера, Р.Крафта, Ф.Шылера, Э.М.Рэмарк, Ш.Цвайга, В.Гаўфа і інш. Перастварыў на нямецкую мову паэму К.Вераніцына “Тарас на Парнасе”(2003). Разнастайная па праблематыцы, багатая па настраёнасці, шчырая і спявадальная па гучанні, творчасць паэта захапляе перш за ўсё жыццёвай мудрасцю і асаблівай назіральнасцю, пільнай увагай да нюансаў чалавечага быцця.

Асаблівае месца ў паэзіі У.Папковіча займаюць гумарыстычныя творы, да якіх ён звярнуўся ў 90-х гадах мінулага стагоддзя. Гумар, або добры смех, выкарыстоўваецца для весялосці, з мэтай пасмяяцца з чаго-небудзь без з’едлівасці і крытыкі. Сведчаннем паэтычнага дару віцебскага творцы служыць зборнік гумару “Вы будзеце смяцца...”(2008) пад псеўданімам Ахрэм Нядбайла. Выкарыстоўваючы прыём эстэтычнай правакацыі, аўтар свядома выбраў гаваркі псеўданім, нібы падкрэсліваючы бязладнае і пустое жыццё галоўнага героя гумарыстычных вершаў. На самай справе, Ахрэм Нядбайла – усмешлівы аптыміст і жыццялюб, чалавек з добрым, адкрытым для людзей сэрцам, які добразычліва, нязлосна жартуе над недахопамі ўласнага характару, паводзінамі людзей. “Смех кожнага з нас робіць роўным сярод людзей, трошачкі ўзвышае над часам”[1, с.4], дапамагае выстаяць у складанай сітуацыі:

Нічога так зло не баіцца,
Як смеху – ён валіць з ног.
Не трэба змагацца і біцца.
Засмейся –
І ты перамог![1, с.14]

Гумарыстычная творчасць У.Папковіча ў адзначаным зборніку прадстаўлена наступнымі жанравымі мадыфікацыямі: гумарыстычны верш, прыпеўка (чатырохрадкоўе), паэтычная карацелька (двухрадкоўе), “ахрэмінка”(аўтарская жанравая форма).

У гумарыстычных вершах адлюстроўваюцца грамадскія, бытавыя, сямейныя бакі жыцця, праблемы мастацкай творчасці. З гумарам расказвае У.Папковіч пра сучаснага змагара за праўду, які рэзка памяняў свае погляды, калі “яго начальнікам зрабілі / І крэсельца яму далі” [1, с.11]. Жартаўліва-павучальна паэт дзеліцца сакрэтам сямейнага шчасця:

Для жонкі ў хаце рай стварай,
Не задзірайся,
Райся. Старых грахоў не паўтарай
І новых не цурайся [1, с.14].

Асобныя вершы маюць свайго адрасата – “Паэт”, “Вучоны”, “Крытыку”, “Дарадцам я заўсёды рад”, “Заклік” і інш. Спачувальна аўтар раіць пасрэднаму маладому паэту прымусова не пісаць вершы:

А лепей ты дзяўчыну палюбі.
Калі не верш,
Дык хоць дзіця народзіцца [1, с.7].

Немалаважным выглядае і тое, што развіваючы традыцыі беларускай гумарыстычнай паэзіі, У.Папковічу імпануе імпульсіўнасць і няўрымслівасць барадулінскай натуры. Зварот да пісьменніцкай творчасці прысутнічае і ў гумарыстычных творах Р.Барадуліна Так, у вершы “Пытанне аднаму паэту” аўтар задае пытанне ўсім гора-паэтам: “Задумайся ў журбе, / Пастой, – / Чытаць унук ці будзе твой / Цябе ў арыгінале?” [13, с. 161]

Творчае асэнсаванне народна-паэтычных традыцый ярка адлюстроўваецца ў аўтарскіх прыпеўках (чатырохрадкоўях) з выразным рытмам, тэматыка якіх ахоплівае самыя разнастайныя з’явы жыцця, ад любоўных заляцанняў да грамадска-палітычных падзей. Дасціпна гучаць прыпеўкі на тэму сямейных узаемаадносін “Мілы спіць на тапчане”, “Мой Валодзя быў на сходзе”, “Пасля татавай зарплаты” і інш. Выкарыстанне лірычна-эмацыянальнага і грубавата-экспрэсіўнага гаваркога слова сведчыць пра жыццялюбівую натуру аўтара.

Найбольшую цікавасць у дадзеным зборніку, ў плане праяўлення камічнага, выклікаюць “ахрэмінкі” – гумарыстычныя, па словах аўтара, імгненнарэактыўныя вершы. Галоўны персанаж – тутэйшы жыхар Ахрэм, на першы погляд, аматар прыгод, гультаяваты, слабы чалавек: “Ахрэм, лайдак, падаўся ў бізнес, / Тавараў розных накупіў. / Затым усё са склада вынес, / Забыўся, што сваё. Прапіў [1,с.75]. Але за маскаю блюзнерства хаваецца “Ахрэм – узорны сем’янін, / Не п’е, не курыць, не дурэе, / Уласнаручна склаў камін, / Зімой сядзіць, што трэба грэе” [1, с.74]. Праз смешныя і цікавыя выпадкі з жыцця раскрываецца жыццёвы досвед персанажа ў сяброўстве, каханні, выхаванні дзяцей, літаратурнай творчасці, навуцы. У вобразе Ахрэма ўвасобіўся жывы народны характар, насмешлівы, невынішчальны, стойкі ў любых нягодах.

Гумарыстычнай філасафічнасцю прасякнуты паэтычныя карацелькі (двухрадкоўі) У.Папковіча, у якіх пранізлівы гумар часам перарастае ў афарыстычную мадэль: “Не будзь зласліўцам учужой бядзе. / Павер мне – і табе перападзе [1, с.34], “Здаецца мне: мы Богу замінаем, / Калі яго так часта ўспамінаем” [1, с.73]. Двухрадкоўі носяць павучальны характар, утрымліваюць у сабе народныя матывы і асабісты вопыт, прымушаюць сур’ёзна задумацца над сваімі паводзінамі і станам грамадства: “Жыццё, як той трамвай: / Заціснулі – трывай!” [1, с.56], “Ад даўніх дзён, ад сівізны вякоў, / Народ не крыўдзіў п’яніц, жабракоў” [1, с.47], “Начальства трэба ўсёй душой любіць – / На гэтым можна добра зарабіць” [1, с.45]. Заўважым і тое, што ў гумарыстычных творах аўтара раскрыццё пэўнай сітуацыі дасягаецца праз народную моватворчасць: фразеалагічныя спалучэнні (“хапіў ты цераз край” [1, с.30], “хоць трэсні, хоць лясні” [1, с.10], “не вяжа лыка” [1, с.34] “на забавы ласы” [1, с.42]), народныя выслоўі (“Адзін ляны, другі п’яны” [1, с.53], “Страх па пятах бегае за мной” [1, с.31], “Навукі грыз да ачмурэння” [1, с.43] і інш.).

Заклучэнне. Такім чынам, даследуючы гумарыстычную паэзію У.Папковіча, можна зрабіць наступныя вывады. Смех творцы – гэта выяўленне аўтарскай пазіцыі, мастацкі прынцып пазнання і адлюстравання рэчаіснасці. Для ўсёй смехавой творчасці паэта, прадстаўленай такімі жанравымі мадыфікацыямі, як гумарыстычны верш, прыпеўка (чатырохрадкоўе), паэтычная карацелька (двухрадкоўе), “ахрэмінка” (аўтарская жанравая форма), характэрна шырыня погляду, дасціпнасць, аптымізм, натуральнасць, эмацыянальнасць,

связь з фальклорам, народнымі традыцыямі. Праз нязмушаны гумар аўтар змог паказаць маральна-этычныя, сацыяльныя праблемы сучаснага жыцця, характар, звычаі беларусаў, пры гэтым нікога не асуджаючы. Найважнейшай асаблівасцю гумарыстычных твораў У.Папковіча з'яўляецца тое, што яны не пакідаюць чытача раўнадушным.

Спіс літаратуры

1. Барадулін, Р. Мудрэц са ступаю / Р. Барадулін. – Мінск: Мастацкая літаратура. – 1988. – 272 с.
2. Нядбайла, А. Вы будзеце смяяцца / А. Нядбайла. – Віцебск: Віцебская абласная тыпаграфія. – 2008. – 77 с.

РЭГІЯНАЛЬНАЯ ЛЕКСІКА ЯК АДЛЮСТРАВАННЕ МАЎЛЕНЧЫХ І КУЛЬТУРНЫХ ТРАДЫЦЫЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

Г.К. Семянькова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Дыялектызмы з'яўляюцца яркім паказчыкам асаблівасцяў мовы і культуры не толькі мясцовага насельніцтва, а і беларускага народа ў цэлым.

Мэта артыкула – выяўленне нацыянальнай адметнасці гаворак, асаблівасцяў вясельнага абраду паўночнай Беларусі.

Матэрыял і метады. Разгледзім на прыкладзе абрадавай вясельнай лексікі, прадстаўленай у “Рэгіянальным слоўніку Віцебшчыны” [1; 2], створаным на аснове матэрыялу, сабранага студэнтамі і выкладчыкамі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М.Машэрава падчас праходжання дыялекталагічнай практыкі. Тэрыторыяй для даследавання сталі сельскія населеныя пункты Віцебскай вобласці. У працы выкарыстаны апісальны метады даследавання.

Вынікі і абмеркаванне. Галоўнымі ўдзельнікамі вяселля з'яўляюцца, як вядома, жаніх і нявеста. Іх на Віцебшчыне прынята называць найменнямі *маладыя* (жаніх і нявеста), *маладая*, *маладóвачка*, *маладúха*, *маладзéнец*, *маладзён*, *маладзёнак*, *маладзік*, *маладзьян*.

Ніжэй прывядзём пералічаныя назвы ў кантэксте з захаваннем асаблівасцяў мясцовай гаворкі і са спасылкамі на месца фіксацыі прыкладаў (поўная назва вёскі і скарачанае раёна):

Маладыя *толькі мн.* Жаніх і нявеста. *Маладыя як прыедуць, будзем іх сустракаць хлебам-соллю.* Угрынкі Уш.

Маладзéнец, маладзён, маладзёнак, маладзік, маладзьян *м.* Жаніх. *Глянёце, бабы, маладзёнец ужо едзе да нашай Ганулькі.* Моханава В.-Дзв. *Як Мікіта быў маладзёнцам, дык спраўны быў мужчына, відны.* Угрынкі Уш., Замачак Чаш. *Маладуха красівая, а маладзёнец дрэнь.* Пугачова Докш. *А той маладзён прапівае цешчы грошы.* Кветча Леп. *Любы маладзёнак хвалюецца перад вяселлем.* Косарава Глыб. *Маладзік з маладухай ужо прыехалі.* Мілашкі Брасл., Станіславава Дубр. *Маладзьян не стаў са мной вітацца.* Янава Тал.

Маладая, маладóвачка, маладúха *ж.* Дзяўчына ў час вяселля, нявеста. *Маладая на сваім вяселлі дорыць падаркі ўсёй радні жаніха.* Угрынкі Уш. *А дзеўкі ўсе й гаворуць: “А сабірайся, маладóвачка, у дарогу”.* Кветча Леп. *Прывязлі ўжо нашу маладúху.* Высачаны Лёзн., Сабалі Чаш.

Як відаць з прыкладаў, ва ўсіх найменнях жаніха і нявесты фіксуецца корань *-малад-*, які служыць для абазначэння ўзросту чалавека.

Пачэсныя госці на вяселлі – шафер з шаферкай, сваты, хросныя маці і бацька; іх у народных гаворках Віцебшчыны называюць наступным чынам: шафер – *браціюк, паджанішнік, пёршы, пытанішнік, шáхвер*, шаферка – *шáхверка*, хросная маці – *мамуся, матулька, матуся*, сват – *маршáлак, маршáлка*.

Разгледзім пералічаныя найменні ў кантэксте:

Браціюк, паджанішнік, пёршы, пытанішнік, шáхвер *м., абрад.* Шафер, удзельнік вясельнага абраду. *Вясёлы браціюк у маладых, кампанейскі.* Баравуха Пол. *Паджанішнік – хлопец з горада, культурны такі.* Дуброўна, Міхалова Чаш., Верацеі Шарк. *Брат ягоны на вяселлі быў за пёршага.* Мікіціха Шум. *Пытанішнікам у нас будзе Федзька.* Шыліна Шум. *Раней не сведкі на свадзьбі, а шáхверы называліся.* Яроненкі Гар.

Шáхверка *ж.* Шаферка, старшая дружка нявесты ў вясельным абрадзе. *Болей за ўсіх мне шáхверка спадабалася.* Кухты Глыб.